

Varhais- keskiaikaisia käsityksiä unista ja näyistä

Jesse Keskiäho: *The Reception and Use of Christian Ideas about Dreams and Visions in the Early Middle Ages (400–900)*. Helsingin yliopisto 2012. 341 s.

Jesse Keskiähön tutkimus on nähtävä ennen kaikkea yleisesti myöhäisantiikkina ja varhaiskeskiaikana tunnetun viidennen ja yhdeksännen vuosisadan välisen ajanjakson historiallisessa kontekstissa. Kyseiselle ajanjaksolle ovat ominaisia poikkeuksellisen suuret poliitti-

set, kulttuuriset ja uskonnolliset muutokset: Rooman valtakunnan jälkeiset kuningaskunnat – anglosaksien kuningaskunnat Itä-Britanniassa, frankkien kuningaskunnat Galliassa, ostrogoottien ja lombardien kuningaskunnat Italiassa ja visigoottien kuningaskunta Espanjassa – olivat monimutkaisia multietnisiä valtioita, joita hallittiin jossain määrin roomalaisittain. Rooman lakeja ja roomalaista kulttuurista ja älyllistä perintöä vastaanotettiin ja sovellettiin käyttöön monin tavoin. Kristillinen kirkko ja kristinusko, joiden asema vakiintui tasaisesti neljännen ja viidennen vuosisadan aikana, toivat asetelmaan ylimääräisen elementin. Latinan kieli toimi olennaisen tärkeänä ajatusten vaihdon välineenä ja muodosti vahvan sillan niin pakanoiden ja kristittyjen kuin roomalaisten ja barbaarien välille.

Jesse Keskiähön väitöstutkimus lisää merkittävästi tietämystämme siitä poikkeuksellisella ja perustavanlaatuisella tavalla luovasta prosessista, joka liittyi käsitysten vastaanottamiseen ja omaksumiseen ja uusien käsitysten muodostamiseen varhaiskeskiajan Euroopassa. Hän osoittaa täydellisen vakuuttavasti, että varhaiskeskiajan Euroopan oppineet ja kirjoittajat eivät vain ottaneet saamaansa perintöä passiivisesti vastaan ja siirtäneet sitä tuleville sukupolville tekstejä kopioimalla. Päinvastoin: vaikka varhaiskeskiajan kirjurit ja oppineet toki siirsivät vanhaa tietoa eteenpäin, he myös antautuivat vuorovaikutukseen tiedon kanssa ja samalla muokkasivat sitä. He pohtivat saamansa perinnön merkitystä ja tekivät sen perusteella elämänsä ja ajattelunsa suuntaa koskevia valintoja.

Tämä väitöstutkimus tarkastelee patrististen käsitysten vastaanottoa ja sivistyneen latinankielisen kulttuurin muodostumista erityisesti unien ja näkyjen käsittelemisen, käytön ja ymmärtämisen kautta. Antoisan teeman ansiosta

Jesse Keskiäho pystyy ennen kaikkea lisäämään ymmärrystämme siitä, miten vanha klassinen ja patristinen oppi yhdistyi ja lujittui varhaiskeskijällä ja miten uudet kristilliset identiteetit muotoutuivat erityisesti latinankielisessä lännessä. Lisäksi Jesse Keskiähön valitsema lähestymistapa antaa hänelle mahdollisuuden hyödyntää mallikelpoisia menetelmiä omiin päiviimme saakka säilyneiden alkuperäiskäsikirjoitusten sisältämien tekstien vastaanotto- ja välitysprosessien tutkimisessa. Suurin osa näistä alkuperäiskäsikirjoituksista on peräisin kahdeksannelta ja yhdeksänneltä vuosisadalta.

Jesse Keskiähön tutkimuksen keskiössä ovat unien konteksti, asema ja käyttötavat. Voiko uniin uskoa? Mitä ne tarkoittivat? Oliko unilla jonkinlaista valtaa? Miten kristityn tuli tulkita kuolleiden ihmisten näyttäytyminen unissa? Oliko olemassa jokin kokoelma arvovaltaisia näkemyksiä, johon ne, jotka kuuluivat tai lukivat unista, voivat tukeutua ja siten välittyä erehtymästä tai tulemasta unia koskevien harhanäkemyksen johdattelemaksi? Voitiinko niitä käyttää ennustamiseen? Missä määrin tapaan, jolla unia lähestyttiin ja tapaan, jolla niitä käsiteltiin kertomuksissa varhaiskeskijältä eteenpäin, liittyy varovaisuutta?

Varhaiskeskijällä tapahtunutta tekstien vastaanottoa ja välittämistä käsittelevän johdantoluvun jälkeen Keskiäho hahmottelee unien todellisuutta, unissa ja näyissä kohdattujen ilmestysten luotettavuutta ja täsmällistä tunnistamista sekä näiden ilmestysten tulkitsemisen ja vahvistamisen problematiikkaa koskevat kysymykset ja käsittelee sitten erittäin vaikuttavalla tavalla unien asemaa useiden varhaiskeskijän pyhimysten elämässä ja historiallisissa kertomuksissa.

Keskiäho keskittyy erityisesti 400-luvun alussa vaikuttaneen Hippon piispa Augustinuksen ja 500-luvun lopulla vaikuttaneen

paavi Gregorius I:n unien ongelmallista luonnetta koskeneiden pohdintojen ristiriitaisuuksiin. Hän valaisee Augustinuksen erityisesti teoksissaan *De cura pro mortuis gerenda* ja *De genesi ad litteram* ilmaisemia käsityksiä kuolleiden ilmestymisestä ja näyistä. Nämä näkemykset alleviivaavat *visio intellectualis*in ja näkyyn itseensä sisällyttämättömän, vasta ajattelun kautta selviävän merkityksen tärkeyttä. Keskiäho onnistuu vakuuttavasti esittämään, että Augustinukselle tärkeintä ei ollut kyky nähdä vaan kyky ymmärtää. Gregorius Suuren syvällisimmät kirjoitukset unista sisältyvät teoksiin *Moralia in Iob* ja *Dialogi*. Näissä kirjoituksissa Gregorius kehottaa lukijoita noudattamaan varovaisuutta unia koskevissa asioissa huolimatta siitä, että hän itse kertoo *Dialogissa* useita unitarinoita. Jesse Keskiäho korostaa mahdollisesti todellisten ja kuvitteellisten unien välillä vallitsevaa jännitettä.

Augustinusta ja Gregoriusta koskevien analyysien jatkeeksi Keskiäho syventyy tarkemmin Gregoriusuksen käsitysten vastaanottoon tarkastelemalla Isidorus Sevillalaisen teosta *Sententiae* ja Zaragozan piispa Taiuksen Gregoriusuksen kirjoituksia sisältävää kokoomateosta. Hän laajentaa tarkastelunsa myös muihin tekstilajeihin havainnollistamalla, miten unia ja ilmestyksiä käsiteltiin *canones hibernenses* -kokoelmassa. Tämän jälkeen hän tarkastelee unien roolia ”normatiivisessa perimätiedossa” – varhaiskeskijän kanonisen oikeuden kokoelmissa – seuraamalla kahden ratkaisevan tärkeän kirkolliskokouksen lausunnon, vuoden 314 Ancyran kirkolliskokouksen unien havainnoimisen kieltävän lausunnon ja vuoden 401 Karthagon kirkolliskokouksen epäaitoja marttyyrien hautoja ja palvontapaikan asianmukaista tunnistamista koskevan lausunnon, käsittelemällä.

Keskiäho selvittää Augustinuksen käsitysten vastaanottoa tar-

kastelemalla *Quaestiones Orosii* et *responsiones Augustini* -tekstikoelmaa ja Isidorus Sevillalaisen teosta *Etymologiae*. Hän pohtii Augustinuksen esittämää kolmen näyn teoriaa ja näkyjen käsittelemistä karolingisessa tekstinselityksessä. Tässä vaiheessa väitöstutkimus kääntyy tarkastelemaan varhaiskeskiäkaaisia unista ennustamisen oppaita. Selvitys kulminoituu Theodulf Orleansilaisen 790-luvulla kirjoittaman, pyhäinkuvia koskevan *Opus caroli regis contra synodum (Libri Carolini)* -teoksen tarkasteluun.

Jesse Keskiähön väitöstutkimus valaisee myöhäisantiikin teologisten käsitysten aktiivista ja reaktiivista vastaanottoa karolingisella ajalla (kahdeksannelta ja yhdeksänneltä vuosisadalta). Toisin kuin tekstien passiivista välittämistä koskevat tutkimukset, väitöstutkimus tarkastelee tekstien todellista vaikutusta ja niiden aiheuttamia reaktioita. Keskiäho pystyy havainnollistamaan, mitä yksittäiset henkilöt ajattelivat lukemastaan ja mitä heidän olisi toisaalta lukemansa ja toisaalta aikalaisuuteensa liittyvien näkökohtien perusteella pitänyt ajatella ja olla ajattelematta. Keskiäho siis tarkastelee paitsi käsikirjoituksia, joihin tiedetty huomautukset paljastavat lukijoiden reaktiot teksteihin, myös varhaiskeskiäkaaisia aiempien tekstien kokoelmia ja tiivistelmiä sekä muihin teoksiin sisällytettyjä otteita uniin ja näkyihin liittyvästä merkityksellisestä materiaalista. Hän on ihailtavan tietoinen tarkastelemiensa tekstien kodikologisen kontekstin merkityksestä. Väitöstutkimus on vaikuttavaa oppineisuutta osoittava, tyhjentävästi dokumentoitu ja taitavasti kirjoitettu työ, joka lisää erinomaisella tavalla varhaiskeskiäkaista kulttuuria koskevaa tietämystämme ja ymmärrystämme.

– ROSAMOND McKITTERICK,
CAMBRIDGE